

Kirkegårdenes betydning i samfundet

Europæisk kirkegårdskultur. Årsmøde i ACSE, 2007, Stavanger, Norge

Af Elof Westergaard

Sognepræst og formand for Foreningen for Kirkegårdskultur

ASCE (Association of Significant Cemeteries in Europe) blev stiftet i 2001. Italieneren Mauro Fellicori var sammen med svenske Anders Norsell blandt initiativtagerne til at danne denne tværeuropæiske kirkegårdsforening. Organisationen er spinkel, men medlemsskaren er voksende, og årsmøderne i ASCE giver gode og rige muligheder for at drøfte kirkegårdskultur. Årsmødet i Stavanger, 20.-22. september, var ingen undtagelse. Det var et inspirerende årsmøde, fornemt arrangeret af de norske værter, og konferencen gav mulighed for at høre mange dygtige og kyndige foredragsholdere samt i pauserne rig lejlighed til drøftelse mellem deltagerne indbyrdes. Et sådant årsmøde skaber et rigt netværk og gør deltagerne klogere både på de store forskelle, der er mellem de europæiske landes kirkegårdskultur og kirkegårdsdrift, og så de ligheder, der er på tværs af de kulturelle og religiøse forskelle landene imellem.

ASCE har en stærk overvægt af italienske medlemmer, men med valget af den nye præsident for ASCE, Maria Luisa Yzaguirre fra Barcalona må man forvente en fortsat øget medlemsskare fra lande udenfor Italien. Konferencen i Stavanger var dog særdeles internationalt præget, idet medlemmer fra 17 forskellige europæiske lande deltog.

ASCEs styrke er, ud over det internationale aspekt, at denne forening på samme måde som også Foreningen for Kirkegårdskultur i Danmark rummer folk med meget forskellige interesser og tilgange til kirkegårdsområdet. Kunsthistorikere, arkitekter, kirkegårdsledere og andre med særlig interesse for kirkegårdsområdet deltager i årsmødet. Denne mangfoldighed er vigtig, for at lytte og høre på folk med meget for-

skellig tilgange til kirkegårde vækker uundgåeligt til eftertanke, og vi får nye ideer til bedst muligt at kunne udvikle kirkegårdene og værne om det væsentlige ved deres funktion og betydning.

Forskelle og fælles problemstillinger

Hvad bringer deltagerne så med hjem fra en sådan konference om kirkegårdskultur i Europa?

Man bliver klar over de store forskelle, der er mellem kirkegårdskulturen fra syd til nord, fra vest til øst, fra land til land. Det gælder både mht. begravelsesformer, anlæg, gravminder, ritualer og drift. I Norge bliver f.eks. kun 33% kremeret, mens det i Danmark er over 70 %. Studiet af ordensregler i de forskellige lande kan også give anledning til, at man må trække på smilebåndet. Når man som fladlandsdanner f.eks. på Stavanger kirkegård læser i ordensreglerne, at man på kirkegården hverken må ride eller stå på ski. De store forskelle på kirkegårdskulturen skærper sansen for den mangfoldighed, som præger Europa.

Men der er også ligheder på tværs af de store forskelle, og der er fælles problemstillinger, som fordrer de ansvarliges bevågenhed såvel i Wien som i Silkeborg. De europæiske samfund er under forvandling i disse år. De nationale enhedskulturer er under pres af globalisering, og befolkningerne bliver mindre homogene. Det fordrer større fleksibilitet og mere rummelighed, også på kirkegårdene. Der skal være plads til større forskellighed.

Løsningerne på disse udfordringer går imidlertid i to vidt forskellige retninger, som afspejler meget forskellig syn på forholdet mellem samfund og religion. De fleste europæiske lande vægter betydningen af religionsfrihed, men betyder religionsfrihed frihed for religiøse udtryk i det offentlige rum, også på kirkegården, eller indebærer religionsfrihed plads til mere religion og flere religiøse udtryk? Det større multikulturelle islæt i samfundet skal det åbne for en større mangfoldighed af symboler i det offentlige rum eller skal man undgå de tegn, som ikke alle borgere er forbundne med? Med andre ord skal vi tilstræbe at gøre kirkegårdene til mere neutrale rum, hvor man for alt i verden ikke vil støde nogen, og hvor man derfor undgår tydelige symboler som f.eks. korset? Eller skal man i stedet sige: de fleste i dette land er kristne, så vi kan godt rejse et stort fællesmonument med f.eks. et kors på kirkegården samtidig med, at vi giver god plads til også anderledes troende? Jeg er varm fortaler for det

sidste synspunkt, ud fra den grundopfattelse, at kirkegården fortsat gerne må spejle det liv, som leves, og her spiller religion også en rolle. Vi skal på kirkegården give plads til mangfoldighed, men det indebærer, at det levede liv med alle dets facetter, inklusiv religiøse tilhørsforhold, kan få lov til at komme til udtryk på kirkegården. Vi skal derfor, efter min opfattelse, ikke unødigt bekymre os for, om vi nu støder nogen, og derfor undlade at udtrykke det, vi tror og håber på. Vi skal blot samtidig sørge for at give anderledes troende samme muligheder.

Disse anliggender er ikke blot et dansk anliggende. Forholdet mellem religion og samfund bliver i disse år diskuteret i mange europæiske lande. Og det er meget lærerigt at høre, hvordan man tackler denne problemstilling rundt om i de europæiske lande, ud fra deres respektive historie.

Kirkegårdens betydning

Konferencen i Stavanger havde som sit overordnede tema: Kirkegårdenes betydning i samfundet. Kirkegården er stedet, hvor vi begraver de døde. Kirkegården er et vigtigt mødested. Stenene og gravanlæggene fortæller om liv levet og om den kultur, som fortsat er med til at forme dette sted. Kirkegården er fuld af tegn, der viser historien frem, og er således en form for lokalt udendørs museum. De større bykirkegårde kan desuden have parkagtig karakter og træde frem som grønne, svale øer midt i byens pulserende liv.

Kirkegården er således på flere måder at forstå som et vigtigt mødested. Men flere af foredragsholderne på konferencen i Stavanger stillede spørgsmålet, om kirkegården overhovedet fortsat er af betydning for samfundet? Kommer der nok mennesker på kirkegården? En norsk miljøpsykolog fandt, at kirkegårdene er uudnyttede som mødesteder. Der er i disse år måske derfor også i stigende grad en interesse for at udvide brugen og i højere grad inddrage kirkegården som et levende rum i samfundet. Et ønske om en større kulturel brug af kirkegården. Den irske kirkegårdseksperter Ray Bateston foreslog boghandel og kafe på kirkegården, lokaler til mindesammenkomst, begravelseste og kaffe. Hvad med at udvide brugen af kapellerne, anvende dem som galleri og udstillingslokale, og lave flere guidede tematiske ture på kirkegårdene. Og hvornår har vi sidst set en brochure om de lokale kirkegårde ligge på turistkontoret, spurgte Bateston?

Stine Helweg holdt i den forbindelse et glimrende foredrag på konferencen om sit arbejde som kirkegårdsvejleder ved Center for Kirkegårde, teknik- og Miljøforvaltningen i Københavns kommune. Det foredrag har vi fornøjelsen at bringe i dette årsskrift. Stine Helweg formår netop med sit arbejde at bruge kirkegården som en undervisningsmæssig ressource. Det forekommer blandt andet at være en aldeles fremragende ide, når hun tilbyder kirkegårdsbesøg til plejehjemsassistenter i forbindelse med deres uddannelsesforløb. Det er vigtigt i vor tid at få åbnet øjnene for kirkegårdens betydning og også gerne udvide brugen af kirkegården, men det skal, efter min opfattelse, ske med sans for, at kirkegården er et anderledes sted. Ray Bateston nævnte det indledningsvist i sit foredrag ved at understrege, at kirkegården naturligtvis er tabubelagt. Hvem har overhovedet lyst til at komme på kirkegården? De døde ligger begravet derinde under jorden. Kirkegården er ikke kun et spejl af samfundet, det er også stedet, de døde ligger. Det gør kirkegården anderledes end andre rum i samfundet, og det er medvirkende til, at på kirkegården gælder oftest andre regler end udenfor. Sorg og savn, minder og erindringer kan fylde os, og vi konfronteres på kirkegården med livets grundvilkår. Det er derfor også et relevant spørgsmål at stille: hvad er acceptabelt, at der sker og finder sted på kirkegården? Hvad er passende og upassende? Spørgsmål, den norske landsskabsarkitekt Naomi Wilde, rejste i sit foredrag og på fremragende vis diskuterede.

På den ene side er det i overensstemmelse med tidens tone at udvide den kulturelle brug af kirkegården, skærpe samfundets sans for kirkegården som en kulturattraktion. På den anden side er det vigtigt at holde fast i kirkegårdens egenart, som gravsted for de døde. Den første brug tænker i flere mennesker, udvidet brug, den anden tænker: behøver der nødvendigvis komme så mange flere end de, som har brug for at komme der. Kirkegården er i den sidste optik et stille rum, som det er godt at have i ryggen, men et sted, som ikke nødvendigvis behøver at tiltrække et større publikum.

ASCE er en vigtig organisation, og foreningen bør nemt kunne få flere medlemmer i de kommende år. Det er et godt forum for nogle af de vigtige drøftelser, der med nødvendighed må finde sted i de kommende år om kirkegårdskultur. Næste års møde finder sted fra den 18.-20. september i Birkendale i Liverpool, England. Se i øvrigt ASCES hjemmeside www.significantceteries.net/